

Guitejar, V. *guit* (GUITZA) *Guiterra*, *guiterró*, V. *guitarra* *Guitinyoc*, V. *guit* (GUITZA) *Guitó*, *guitonàs*, *guitoner*, *guitós*, V. *guit* (GUITA)

GUITZA, 'coça', d'on passa a designar diversos actes molestos (*fer la guitza*) o bruscos: mot modern i més o menys dialectal, d'origen incert; sembla derivat d'un verb dialectal *guitzar* 'tirar coces', sens dubte germà de l'it. *guizzare* 'moure's bruscamment amb moviments tortuosos o convulsius': probablement són, 10
tots dos, mots de creació expressiva, no sense relació amb l'it. *squizzare* i el seu equivalent català *esquitxar*. □ 1.ª doc.: Lab. 1888; 1889, Pons Mass., *Trascant per les Serres* (Segarra), *DAG*.¹

Mot encara estrany a la tradició lexicogràfica (manca 15
en OPou, Torra, Belvitges, Labèrnia 1839-64), indicatiu de fins a quin punt era poc conegut de l'ús barceloní i ciutadà en general. Es tractava d'un mot rural, que en el seu sentit propi no era general ni tan sols en les comarques del Principat, car el seu ús està tradicionalment limitat al Gironès, Cerdanya, comarques vigatanes, Vallès i Penedès, molt menys conegut en les comarques costeres del català central i gens usat a Barcelona ni al Sud del Baix Llobregat ni en les dels altres quatre dialectes catalans. Molt més estès està en la locució *fer la guitza* 'contrariar, produir molèstia' (Noller, Pin i Soler, *DAG*.), que s'usa quasi pertot, en tot cas fins més enllà de l'Ebre, a les Balears (mall., *BDCL* x, 63; XIII, 110) i no és estrany al català occidental ni al valencià; 2 en accepcions més secundàries 20
enviar a fer guitzes o *a la guitza* (cf. *enviar a la punyeta*), molt valenciana; *guitza!*, exclamació popular mallorquina; *no valer un guitzo* 'no valer res', d'on *guitzo* 'petit mollusc', menorquins.

A penes s'ha fet cap conjectura etimològica sobre aquest mot; si no és la de Spitzer, que havia pensat a veure-hi una evolució alterada del sinònim llatí CALCEM,³ idea fonèticament insostenible (com li objectà el REW, s. v.).

La connexió de *guitza* amb *guit*, *guita* 'la bèstia que tira coces' (que ja suggereix *AlcM*, s. v.)⁴ és bastant natural i fins òbvia; però ja no és gens segur que aquest s'identifiqui amb l'it. *guitto* 'llord, abjecte', cast. antiq. *guitón*; i així com així aquesta relació no ens guiaria gaire cap a una etimologia certa, car encara que en el DCEC i DECH, s. v. vaig arribar a alguns resultats, no eren enterament segurs (veg.), ni ho és tampoc que, com vaig dir allà, la relació de *guit* amb *guitza* sigui purament secundària. En efecte, cal tenir en compte que *un guit* per *una guitza* o *coça* és del Camp de Tarragona, i *guita* en el mateix sentit a Sta. Coloma de Queralt i al Vallès; el valenc Narcís Oller i el barceloní Emili Vilanova empraren *guittejar* per 'tirar coces' («passaven los gegants, ab la cridòria de les criatures, lo soroll de les tramps y lo *guittejar* 55
dels cavalls», *Plorant i Rient*, 103); i el verb *guitar* s'ha usat a diverses comarques del català central a l'Est i al Nord: en punts del Maresme i de la Garrotxa.⁵

De tota manera l'etim. allí proposada (aplaudida 60

per Rohlf's, *l. c.*, i acceptada pel FEW, s. v. *WIHT), segueix essent l'única probable entre les suggerides: fràncic *WIHT 'ésser, criatura' 'nen' (b-al. ant., ags. i a-al. ant. *wiht* 'ésser', 'cosa', neerl. mj. i mod. *wicht* 'ésser, criatura', 'nen', al. mod. *wicht*, angl. *wight*), d'on el fr. ant. *guiton*, *witon* [Ss. XII-XV] 'noi' i 'patge, criat', el qual hagué de ser *guit en nominatiu, i d'ací passaria a l'it. *guitto* 'sordid, avar' [S. XVI] 'brut, abjecte' i 'vil' (se'n cita ja un cas en Jacopone da Todi, S. XIII); del sentit de 'criat, lacai' es passaria al de 'vil' 'rof'. De tota manera és clar que no hi ha res en aquesta probable etimologia que pugui justificar una derivació *guitza*, i que fet i fet és més probable que els dos mots surtin de troncs enterament independents, que només en forma secundària arribarien a influenciar-se.

Ara bé, com ja s'explicava allí (*DCEC* II, 842b40), el cat. *guitza* ha de ser parent de l'it. *guizzare* —tot i que aquest tingui *zz* sorda— «muoversi rapidamente, torcendosi, di pesci nel nuoto, di fiamma, di lampo, di serpente», de vegades «vibrare» parlant d'una espasa o dard. *Guizzare* és un mot tan antic com la llengua, ja usat el verb i el subst. *guizzo*, per Dante: «come al vostro *guizzo*, / *guizza* dentro allo specchio vostra image» (es mou ràpida), «amore / --- / disteso a riverso / mi tiene a terra, d'ogni *guizzo* stanco» (*Purg.* XXV, 26; *Rime* CIII, 43); i la variant *sguizzare* per Jacopone da Todi (S. XIII); aquest té força extensió dialectal, especialment venec., on *sguizzar* o *sguilzar* (z sorda) té els mateixos sentits i «lo scappare, che fanno i pesci, di mano di chi gli tien presi, o il saltar fuori dell'acqua» (Boerio). Hi ha precisament relació amb moviments dels peus: it. lit. *guizzare in piedi una persona* «balzare, scattare fuori del letto» (Zingarelli), i, més clarament que tot, venec. *sguilzar col piè* «guizzare co' piedi, come fanno i bambini per vivacità», *trar un sguilzo* «lo scuotersi d'improvviso» (ibid.); hi ha també variants *sguscicare* i *sguisciare* en autors clàssics; i convé sobretot tenir en compte que *sguizzar*, amb la seva variant *sginzar*, signifiquen 'esquitxar' en venecià. Altra forma paral·lela a la catalana, el gironí «*bitzà*: ruer; *bitzade*, ruade» (Moureaux, *Patois de la Teste*).

Ara bé, això ens recorda que, en lloc d'*esquitxar*, en valencià es diu *esguitar* amb la mateixa alternança -ix/-t-. Tant això, com les variants consonàntiques -zz/-lz/-nz-, és molt propi d'una arrel de creació expressiva o fonosimbòlica. En català, *guitza* deu ser, doncs, també, substantiu verbal d'un verb *guitzar* (emprat a Ripoll per 'tirar coces', segons *AlcM*); cf. *guitzet* 'coça' a Ripoll, Ribes i Cerdanya (amb el sufix postverbal -et, com en *xisquet*, *xiulet*, *aliret* etc.). I també hi ha la variant -tz/-t- en l'acc. secundària —*guita*, Manacor, al costat de *guitza*— en el sentit de 'barrera de ferro dels calamàstecs o del carretó', que es registra a Cerdanya, Berguedà, Solsona, Urgell i Urgellet. És a dir, són barretes que se sorollen o es projecten lateralment amb el moviment d'aquests instruments. Vegeu encara més proves de les alternances -t-/-tz-, -i-/-a-, a baix, entre els derivats.

Apèndix sobre COÇA (i veg. també DECH, COZ).